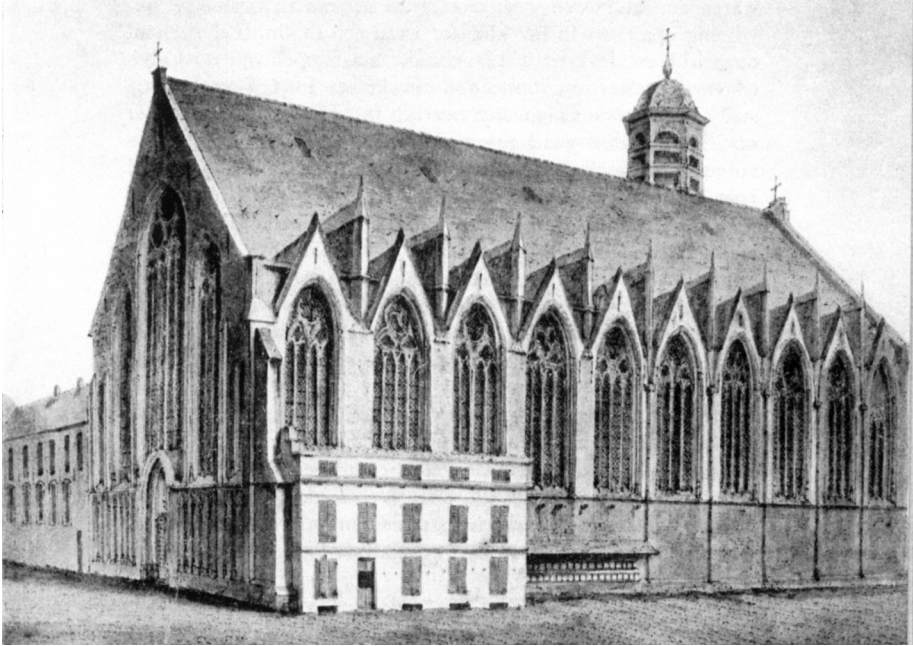

ENKELE HERINNERINGEN AAN HET PAND

In de vooroorlogse (in oorlogse) tijd waaruit ik hier een paar herinneringen put, verkeerde het gewezen Predikherenklooster van Onderbergen in een erbarmelijke toestand.

De Paters Dominikanen hadden in de loop der geschiedenis vooral twee zware slagen dienen te incasseren: ten tijde der godsdienstoorlogen in het SPAANS Tijdvak, toen hun klooster tot twee maal toe werd verwoest en geplunderd (in 1566 en 1578, met een speciale razernij van de beeldstormers omdat de Domini-canis - letterlijk honden van de Heer - de geestelijken van inquisitie en ketterproces waren); tijdgenoot Marcus van Vaernewijck beschrijft hoe men toen droogvoets de Leie kon doorwaden door alles wat door de vensters in de Leie was gekieperd. Volgens dezelfde auteur was het vereende gepeupel vooral van buiten Gent afkomstig.

In de zgn. Contrareformatie hebben de Dominikanen zich nadien hervat en kwamen tot een nieuwe bloei.

De tweede catastrofe deed zich een paar eeuwen later voor, onder het schrikbewind van de FRANSE Revolutie. Kerken werden gesloten, kloosters afgeschaft, godsdienst verboden, alle bezittingen van geestelijken als zwartgoed aangeslagen of verkocht, sommige heiligdommen als stallingen voor de Franse cavalerie gebruikt. Ook de Dominikanen stonden dus op straat; een

Oude kerk van de Paters Dominikanen Onderbergen Gent
(afgebroken in 1860).

aantal zijn naar het buitenland gevlucht.

Op het platteland brak een Boerenkrijg uit; de steden hielden zich gedeisd. Op Vrijdagmarkt en Spanjaardskasteel werden heel wat “Brigands” terechtgesteld.

Na het Concordaat van Napoleon met de paus verbeterde de toestand wel, doch de situatie der Predikheren bleek wel definitief gefnuikt.

Het gebouwencomplex was verhuurd (1803) en nadien verkocht (1823) aan de bouwmeesterhouthandelaar Velleman, en nadien aan de ermee verwante familie Mol, die er zoveel mogelijk woongelegenheid van maakten (de grotere lokalen werden met tussenschotten in kamertjes verdeeld; het was wat men nu “huisjesmelkerij” noemt.)

De Dominikanen zelf waren ondertussen in het vroegere complex der Zusters van het Rijke Gasthuis getrokken (en bovendien in 1854 een neogothische kerk aan de Holstraat; die nu ook al leeg staat...).

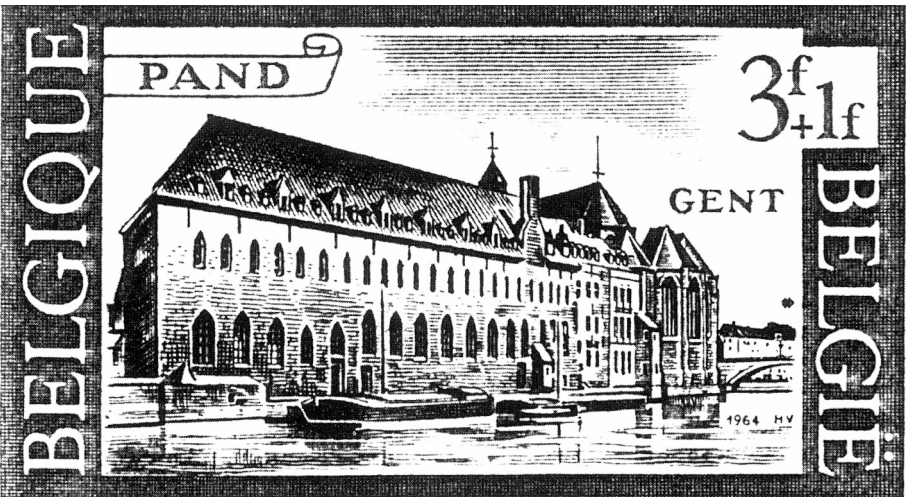
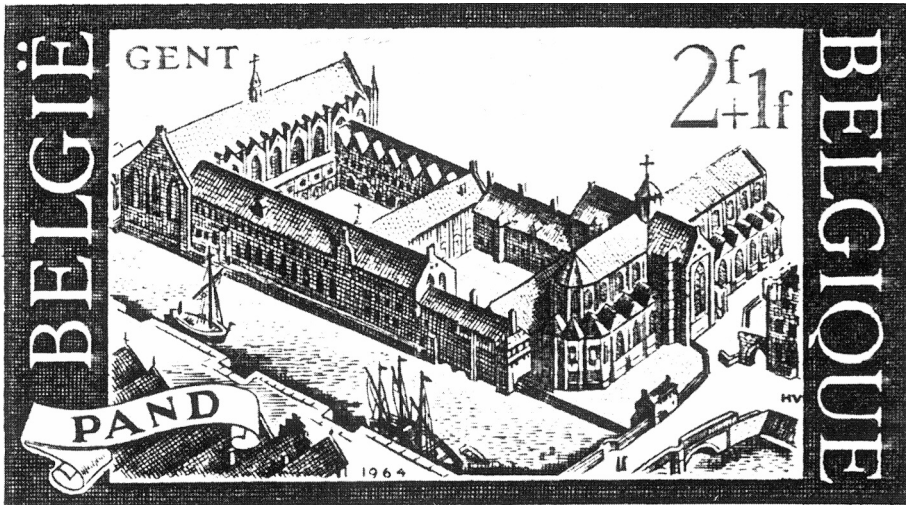
Hun eigen (prachtige) kerk van 1240 aan Onderbergen verdween in 1860 (thans Jacobijnenstraat). Slechts één stuk muur in zware Doornikse blokken is er van overgebleven.

Prof. Dr. J.J. Bouckaert.

Aan de toenmalige Rector (in 't begin der zestiger jaren) Prof. Dr. Jan Bouckaert, komt de eer toe, het afgeschrevene, veroordeelde Dominikanenklooster op het nippertje te hebben gered. Men ging gans het complex afbreken om er een moderne hoogbouw te creëren (studentenhome en opvangcentrum voor vreemde professoren).

Bouckaert heeft er moeten voor vechten, want de Universiteit zelf was helemaal niet te vinden voor het concerverende plan; hij stond alleen, maar was gelukkiglijk koppig.

Postzegels voor Pand-restauratie.

We kunnen er hem als Gentenaar niet dankbaar genoeg voor blijven. Het geheel geraakte tenslotte geklasseerd, door de Rector aangekocht en door de Regie der Gebouwen grondig gerestaureerd. Speciale toeslag-postzegels (fraai werk van Herman Verbaere) hielpen het project financieren (zoals het b.v. ook voor de abdij van Orval gebeurd was).

Mijn grootvader langs moeders zijde (tevens mijn peter) Charles Laroy (1864-1937) was hoofdtoeziener der openbare gebouwen (zoals trouwens ook zijn vader Désiré Laroy (1828-1912), wat men zich meebracht dat ik reeds als kind op verscheidene oude Gentse site's kon komen (zoals Gravensteen, Duivelsteen, Bijloke en Pand; zelfs tot op de zolders van het kasteel van Laarne, waar ik o.a. zag - maar daar had mijn grootvader blijkbaar niet in te beslissen - dat bij dakvernieuwing duurzaam lood door zoveel vluchtiger zink werd vervangen...). Van jongsaf aan archeologisch geïnteresseerd, lette ik op wat bij graafwerken of na overvloedige regenval bloot kwam en hield ik kleinnigheden bij waar niemand aandacht voor had (een dienst voor stadsarcheologie bestond er ook nog niet; stadsarchivaris Nowé was eerder een kamergeleerde die zich weinig met "veldwerk" inliet).

Ter vgl.: toen wij in 1952 - met plaatselijke heemkundige Louis van Quaille - de grondvesten van het Gaverse waterslot van 1150 bij de Scheldedijk ontdekten en blootlegden, zijn de verwittigde overheden er niet op ingegaan en heeft men alles met een dikke zandlaag laten opspuiten.

Om werken niet te zien vertragen, moffelde men vaak alles weg.

Ik bewaarde dus toevallige kleine vondsten waar niemand naar omkeek (van potscherven tot vloertegeltjes of gesmolten lood van glasramen), waaruit b.v. een keuze bij de Utenhove-herdenking (1201-2001) in enkele vitrines werd tentoongesteld; de verzameling schenk ik nu - als 84-jarige - aan het Pand-museum (opdat het niet alles uit privé-handen zou verloren gaan).

Van de restauratie van het Pand blijkt er jammer genoeg nooit gebruik gemaakt geweest te zijn om een systematisch archeologisch bodemonderzoek te verrichten. Waarschijnlijk waren er de tijd en de middelen niet toe, of misschien ook niet genoeg belangstelling! De restauratie zelf echter kan een prachtige realisatie genoemd worden (ze heeft, in verschillende fasen, een twintigtal jaren in beslag genomen).

Het complex is cultureel centrum van de Universiteit, en dient voor congressen, colloquia, symposia, vergaderingen, voordrachten, plechtigheden, tentoonstellingen, persconferenties, een drietal musea hebben er onderdak gevonden: Geschiedenis der Geneeskunde (door de instelling voor openbaar nut "Jan Palfijn-Stichting" verzorgd; o.a. ook de verzameling Deneffe en Van

Beelden van verval

Biervliet omvattend), en de collecties Archeologie en Ethnologie van de Universiteit zelf.

De dienst Public Relations der Universiteit is er ondergebracht, alsook de Faculteiten-Club; toonkasten met oude glasraam-fragmenten staan in de gangen (gesponsord door de firma Bekaert), kunstreproducties van oude meesters

Letterkundige Valère Depauw.

werden door wijlen E.H. Alf. Dierick nagelaten. Een vrij uitgebreide Dominicanen-bibliotheek is er teruggekeerd (Noordervleugel), naast St-Michiels-kerk.

En tenslotte is er ook een horeca-afdeling.

Vanwege de Sociale Dienst der Universiteit haalden we als studenten in de oorlogsjaren met stootkarren aardappelschillen van de stadsbevolking op, om een aantal varkens voor arme Gentenaars aan te kweken. Toen werden we ook op huisbezoek in het Pand van Onderbergen uitgestuurd (in het ander Pand, gewezen klooster der Geschoeide Karmelieten van de Vrouwebroersstraat, een analoog

Gents ghetto, zijn we minder geweest; daar was o.a. ook het Museum voor Folklore).

Zulke bezoeken werden ook door het KUC (Katholiek Universitair Centrum van Pater J. Callewaert) gestimuleerd.

Ik herinner me dat we als jonge mensen verwonderd waren over schrijnende toestanden in het vervallen complex; toen we b.v. in zo'n "kamer" (een vroegere paterscel) een hoop steenkolen op de vloer zagen liggen; alles moest immers in zo één ruimte gebeuren. Er verbleven daar allerlei marginale mensen, alleenstaanden, ook alcoholisten, uit de gevangenis ontslagenen, langdurig werklozen, lieden die van geen hout meer wisten pijlen te maken, COO-ondersteunden, ja zelfs meerdere berooide kunstenaars (met een gebrek aan commerciële aanleg, in de zin van "artistes bohêmes").

Jules De Bruycker en Cécile Cauterman vonden er modellen voor hun caricaturale portretten. Namen als Albert Servaes, Jos Verdegem, Victor Loreyn en Karel Cornel zijn eraan verbonden gebleven.

Het Pand had geen al te beste naam. Deftige burgers kwamen er liever niet. Er werd daar soms met messen gevochten. De politie kwam er ook niet graag. 's Avonds zwierven er verwilderde katten.

Toen men bij het begin der restauratie graafwerk moest verrichten op het binnenplein dat vroeger kerkhof was, kwamen er skeletten boven en heb ik nog straatjongens met een predikherenschedel zien voetballen.

Een vrij groot gedeelte van het complex was als garage in gebruik van het CIAC (Compagnie Interalliée de l'Automobile et du Cycle; van 1919 tot

1952). Er was ook een verkoopzaal Sint-Michiël, en een Katholieke Bibliotheek (van de St-Michiëlsparochie). Ik herinner mij ook nog een verhuurplaats van “steekkèren” (de grootste was op de Lievekaai).

Bij de auteur Valeer Depauw (die eigenlijk van Ronse was) vinden we in zijn boek “Wij artisten” een goede beschrijving van de speciale, soms griezelige sfeer die in dit vervallen complex heerste; daarin lezen we dan b.v. (over het gebouw bij nacht) “Geen gerucht verbrak de huiveringwekkende stilte en het Pand was zwaar geladen van geheimzinningheid” (blz. 64).

Op blz. 130 verwijst hij naar de legende volgens dewelke de paters een gouden beeld van hun patroon ter plaatse zouden verborgen hebben voor de beeldstormers; (denk)beeld dat natuurlijk nooit werd teruggevonden (nog irreëler dan het zoeken naar het verdwenen paneel der Rechtvaardige Rechters).

Op blz. 99 schrijft hij dan over pover blijvende artiesten het veelzeggende woord “maar een dichter kan niet rekenen”.

En op blz.188 klinkt het zelfs vlakaf: “Het Pand is toch de afschuwelijkste woongelegenheid van heel de stad”.

Wie had toen gedacht dat dit bijna tot puin vervallen geheel, dat ik mij als een somber “hol van Pluto” herinner en waar in het volgens sommigen spookte, (dank zij Rector die er wel een bronzen plaat zou verdienen) terug een parel in Gent's patrimonium zou worden. Daarover mijmert men wel nog eens wanneer men nu als (vrijwillig) curator van het museum door de stille kloostergangen wandelt, waar eeuwenlang de talrijke Jacobijnen in hun zware pijen voorbyschoven, en waar nadien zoveel miserie heerste...

Prof. Dr. A.K. Evrard

Literatuur:

Walter Simons, Guido Jan Bral, Jan Caudron, Johan Bockstaele: Het Pand; Lannoo, Tielt, 1991.

Pater De Pue o.p.: De Dominikanen te Gent; Noordstarfonds en Kredietbank, Gent, 1968.
Valère De Pauw: Wij artisten; Vlaamsche Boekcentrale, Antwerpen, z.j. (1e uitgave A. Manteau, Brussel, 1944).

A.K.Evrard: Uut Caritate; Stichting Jan Palfyn, Gent, 2001.